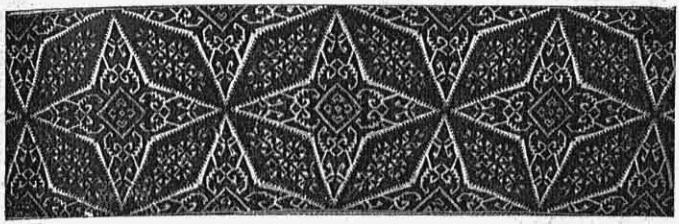

ΕΓΚΩΜΙΟΝ ΤΟΥ ΣΟΥΡΗ

Τὸ ἐγκώμιον τοῦ Σουρῆ, τὸ πρῶτον νῦν δημοσιευόμενον, ἀπηγγέλθη εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τῆς Ἀκαδημίας τὴν 12 Μαΐου 1920 κατὰ τὴν εἰς τὸν κ. Γρυπάρην ἐπίσημον ἀπονομὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀριστείου τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Τεχνῶν, καθιερωθέντος ὅπως ὁ λαμβάνων τὸ ἀριστεῖον ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ἐκλιπόντος ἐκ τῶν κεκτημένων ἤδη τοῦτο.

Σ. τ. Δ.

ΕΙΝΑΙ γεγονὸς στατιστικὸ καὶ γι᾽ αὐτὸ ἀναμφισβήτητο, πῶς κανεὶς ἄλλος ποιητὴς ἢ λόγιος τῆς ἐποχῆς μας δὲν ἔγινε περισσότερο γνώριμος στὸ Ἔθνος του ἀπὸ τὸν ποιητὴ τοῦ Ρωμιοῦ· κανεὶς ἄλλος στὴ φιλολογική του ζωὴ σαράντα τόσων χρόνων δὲν ἦρθε σὲ περισσότερη ἐπαφὴ καὶ ἐπικοινωνία μ᾽ ὁλόκληρο τὸ ἔθνος του καὶ μ᾽ ὅλα του τὰ στρώματα πέρα πέρα, κανεὶς ἄλλος δὲ διαβάστηκε, δὲν ἀγαπήθηκε, δὲν τιμήθηκε, δὲν ἀναγνωρίστηκε ὅσον ὁ Σουρῆς. Θὰ ἔφτανε νὰ τὸ μαρτυρήσῃ, ὁ ἑορτασμὸς τῆς δεκαετηρίδας του, ποῦ δὲν περιωρίστηκε, ὅπως συνηθίζει νὰ γίνεται σὲ ὅμοιες περιστάσεις, στὸ φιλικὸ ἢ συναδελφικὸ ὅμιλο ἐκείνων ποῦ τὸν διωργάνωσαν, ἀλλὰ ἔσημείωσε τὸ μοναδικὸ φαινόμενο οὐσιαστικῆς συμμετοχῆς ἀπὸ εὐρύτατο κύκλο θαυμαστῶν κι ἀπὸ κάθε γωνία τοῦ ἐλεύθερου τοῦ δούλου καὶ τοῦ ἔξω ἑλληνισμοῦ. Ἡ ἴδια ἡ πολιτεία σ᾽ ἐποχὴ ἀκόμα συστηματικῆς ἀδιαφορίας γιὰ τὴν ἀνώτερη πνευματικὴ τοῦ τόπου κίνηση, σὰν ἀναγκασμένη νὰ προσέξῃ σὲ μιὰ τέτοια ἐπιβολὴ τῆς κοινῆς γνώμης, ποῦ καὶ ἁπλῶς ἀπὸ πολιτικὴ σκοπιμότητα δὲ μποροῦσε νὰ τῆς ἦταν ἀδιάφορη, ἐπισημοποίησε τὴν ἐτυμηγορία της καὶ τότε, ὅπως καὶ κατόπι σὲ καλύτερους καιροὺς πρῶτο κ᾽ ἐπάνω ἀπ᾽ ὅλους τοὺς συγχρό-

νους του λογίους ἐτίμησε τὸ Σουρῆ. Ὡς καὶ ἡ τρέχουσα πολιτικὴ μάλιστα τὴ δημοτικότητά του, ποῦ τὴ χρωστοῦσε στὴν ποιητική του φήμη μονάχα, δὲν ἀπαξίωσε νὰ τὴν θεωρήσῃ κεφάλαιο σοβαρό, ποῦ θὰ τῆς ἐξασφάλιζε μιὰ θέση καὶ μιὰ ἐπιτυχία σ' ἕνα συνδυασμὸ ἀπὸ τοὺς πιὸ δυνατοὺς ἐκλογικοὺς παράγοντες καὶ σ' ἐποχὴ ἀπελπισμένου κομματικοῦ ἀνταγωνισμοῦ.

Ἂν μιὰ τέτοια γενικὴ ἀναγνώριση ἔφτανε γιὰ νὰ δικαιώσῃ τὸν τίτλο τοῦ ἐθνικοῦ ποιητῆ — ποῦ τόση ἀλήθεια κατάχρησή του ἔγινε — δὲν ξέρω ποιὸς ἄλλος θὰ τὸν ἄξιζε περισσότερο. Καὶ ὄχι μόνο τόσο, μὰ καὶ γιὰ πολὺ καιρὸ ἦταν ἡ μόνη φιλολογικὴ δόξα, ποῦ μ' ἐθνικὴ περηφάνεια εἶχε νὰ ἐπιδείξῃ ἡ ἐποχή μας καὶ στὸν ἔξω κόσμο· δόξα νέα, ποῦ γιὰ νὰ τὴ σταθμίσῃ, μόνο μὲ τὴν παλιὰ δόξα τοῦ Ἀριστοφάνη θὰ ἔκανε τὴ συγκατάβαση νὰ τὴν συγκρίνῃ, καὶ ποῦ δὲ θὰ τὴν παραξένευε καθόλου, ἂν ἐπρόκειτο, καθὼς ἔγινε μάλιστα καὶ λόγος κάποτε, νὰ καθιερωθῇ καὶ παγκόσμια μὲ τὸ ἀνώτατο φιλολογικὸ βραβεῖο τῶν χρόνων μας.

Ἀπὸ σκοποῦ θὰ παρατρέξωμε πρὸς τὸ παρὸν ὅσες ἔτυχε νἀκουστοῦν παραφωνίες μέσα στὴ γενικὴ αὐτή, καθὼς τὴ δεχτήκαμε, συμφωνία, γιὰ νὰ σταματήσωμε στὸ ξεχωριστὸ φαινόμενο μιᾶς γενεᾶς ποῦ περιβάλλει μὲ τόση ἀγάπη τιμὴ καὶ λατρεία τὸ σατυριστή της καὶ τὸν θεωρεῖ τὸν ἀνώτερό της πνευματικὸ ἥρωα.

Ἂν ὅταν λέμε «γενεά μας» ἐννοήσωμε καὶ δῶ πάντα μιὰ ἰδεατὴ σύνθεση, ποῦ δὲν εἶναι οὔτε οἱ ὀλίγοι οὔτε οἱ πολλοί, οὔτε οἱ ἐκλεκτοὶ οὔτε τοῦ κάθε ὄχλου τὸ χῦμα, ἀλλὰ ἕνας τύπος μέσου ἀνθρώπου μὲ κοινὰ πνευματικὰ καὶ ἠθικὰ γνωρίσματα, καὶ περιορίσωμε τὰ χρονικά του ὅρια ἀπὸ τὰ 1880 ὡς τὰ 1910, τότε δίνοντας σ' αὐτὸν τὸν τύπο τὸ ὑποκλητικὸ ὄνομα «Ρωμιὸς» δὲ θὰ εἴχαμε πιστότερή του ἔκφραση καὶ ἀπόδοση ἀπὸ τὸν ξύλινο ἥρωα τοῦ ποιητῆ μας, τὸ Φασουλῆ. Καὶ ἂν δὲν ἦταν ἡ τέλεια συνταύτηση τοῦ πραγματικοῦ αὐτοῦ τύπου μὲ τὴν πλαστική του παράσταση, δὲ ξέρω τί ἄλλο θὰ μποροῦσε νὰ μᾶς δώσῃ τὸ μυστικὸ τῆς ἐπιτυχίας καὶ τῆς ἐπιβολῆς τοῦ Σουρῆ — Φασουλῆ στὴν κοινὴ συνεί-

δηση. Μὴ ξεχνοῦμε πῶς ὁ Φασουλῆς εἶναι ὁ κωμικός, εἶναι ὁ γελωτοποιός, ποῦ ἕνα ἀπὸ τὰ νούμερά του εἶναι νὰ βάζῃ μπρὸς στὸ πρόσωπο τοῦ κοινοῦ του τὸ γνωστὸ ἐκεῖνο τῆς τέχνης του καθρέφτη, ποῦ παραμορφώνει κωμικὰ τὰ χαρακτηριστικά του, χωρὶς ὅμως νὰ τοῦ ἀφήνει καὶ τὴν ἐλάχιστη ἀμφιβολία πῶς εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος. Καὶ τότε ἀκριβῶς τὸ μεγάλο αὐτὸ παιδὶ μπρὸς στὸ δικό του τὸ σκιάχτρο ξεσπᾷ στὸ αὐτάρεσκο ἐκεῖνο ξεκάρδισμα, ποῦ δὲ θὰ μποροῦσε νὰ δικαιολογηθῇ, ἂν δὲν ἀναγνώριζε τὸν ἑαυτό του κάτω ἀπὸ τὴ κωμική του παραμόρφωση.

Μὰ καὶ στὴν πραγματική του ὑπόσταση, ὅπως δηλαδὴ τὸν βλέπει ὁ ἴδιος ὁ Φασουλῆς μὲ τὰ δικά του μάτια κ' ἔξω ἀπ' αὐτὸ τὸ καθρέφτη, τί εἶναι ὁ Ρωμιός; Ἀπὸ μόνο τὴν κακή του ὄψη, ποῦ κατὰ προτίμηση βλέπει πάντα τὸ μάτι τοῦ σατυρικοῦ, εἶνε τὸ κάθαρμα τῶν ἀνθρώπων σὰν ἄτομο, τὸ ἐξουθένωμα τῶν ἐθνῶν σὰν κράτος. Ἡ ζωή του ἡ κοινωνικὴ καὶ ἡ πολιτική, ἡ πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ εἶναι μιὰ ἀναρχία χωρὶς καμιὰ θετικὴ κατεύθυνση· εἶναι ἕνα ὀνειροπαράδερμα μὲς σὲ λάσπη καὶ βοῦρκο, ποῦ ὅσες φορές, ὡς τἄχθές, δοκίμασε, ἀνακλαδίστηκε, τεντώθηκε βάρυπνα νὰ ξεκολλήσῃ, δὲν τὸ κατώρθωσε παρὰ γιὰ νὰ πέσῃ μέσα βαθύτερα. Αὐτὴ εἶναι ἡ εἰκόνα του, ὅπως τὴ βλέπει ἀπὸ τὸ φυσικὸ στὶς γενικές της γραμμές· στὶς λεπτομέρειες δὲ μένει ἀπὸ τὴν πυξίδα τῆς ἀνθρώπινης ἀθλιότητας καὶ κακομοιριᾶς κανένα ἐλάττωμα, κανένα ψεγάδι, καμιὰ κακία ποῦ νὰ μὴν προσθέτῃ τὸ χρῶμα της στὴ σύνθεση τῆς ζουγραφιᾶς γιὰ νὰ τὴν παρουσιάσῃ εἰδεχθέστερη· τόσο περισσότερο ποῦ στὸ βάθος της, θέλοντας καὶ μή, παραστέκει νἀναδείξῃ τὴν ἀντίθεση, θαμπωτικὸς μὲ τὴν ἀβασίλευτη δόξα του καὶ ὁ ἀρχαῖος ὁ ἀθάνατος καὶ ὁ χθεσινὸς ἀκόμη πρόγονος τῆς ἐθνικῆς ἐποποιΐας.

Μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν εἰκόνα, ὅπως τοῦ ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὴν καθημερινή του πεῖρα καὶ παρατήρηση, εἶναι φυσικὸ ὁ σατυρικός μας ποιητὴ νὰ παθαίνεται κατὰ τὸν τρόπο του καὶ σύμφωνα μὲ τὴ ξεχωριστή του ἰδιοσυγκρασία, μὰ πάντα σὰν ἄνθρωπος τῆς γενεᾶς του, ποῦ ὅσο κι' ἂν εἶναι ἀπὸ

τοὺς ἐξαιρετικοὺς ἀντιπροσώπους της, ἔχει κοινὴ μ᾽ αὐτὴν τὴν ἐσώτερή του ψυχοσύσταση. Ἡ ἀηδία, ἡ ἀγανάχτηση, ἡ πικρία, ὁ βαθὺς πόνος καὶ ἡ ὀργή του, καθὼς ξεσποῦν, βρίσκουν συχνὰ βέβαια τὴ σωστὴ καὶ ἀληθινή τους ἔκφραση στὴ διατονικὴ κλίμακα τῆς εἰρωνίας, τῆς χλεύης, τοῦ σαρκασμοῦ — τόσο ποῦ νὰ δίνουν καμιὰ φορὰ καὶ τὴν ἐντύπωση πῶς ἴσως νὰ συνηχῇ μαζί των καὶ τὸ σφύριγμα τῆς μάστιγας, ποῦ κρατοῦν στὸ χέρι των οἱ θεόπνευστοι βιβλικοὶ προφῆτες ἢ μεγάλοι τῆς τέχνης δημιουργοὶ καὶ ποῦ κατεβαίνει γιὰ νὰ ξεκολλήσῃ κομμάτια σάρκες μὲ κόμπους αἷμα ἀπὸ τὸν κατάδικο. Συχνότερα ὅμως ἡ ἀγαθὴ καὶ ἀδύνατη ψυχή του πλασμένη ἀπὸ τὴ φύση νἀγαπᾷ περισσότερο τὸ καλό, παρὰ νὰ μισῇ τὴν κακία, ἀνίκανη γιὰ τἀδιάλλαχτο πεῖσμα, τὴν ἱερὴ μανία καὶ τὸ μεγάλο πάθος τῶν Ἡρώων, κυριεύεται ὁλάκερη ἀπὸ τὴν ἀπογοήτευση, τὴν ἀπελπισία, τὴν ἄβουλη τέλος καὶ ἄνεργη ἐγκαρτέρηση, ποῦ εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ γνώρισμα καὶ ἄλλων ἐκλεκτῶν τῆς γενεᾶς του. Καὶ τότε παίρνει μαζί των τὴν ἀπόφαση τοῦ «τὶ μὲ μέλει —μὴ χάνεσαι — ἐγὼ θὰ διορθώσω τὸ ρωμαίϊκο;» Καὶ τότε μ᾽ αὐτὴ τὴ ψυχικὴ διάθεση, ποῦ φυσικὸ ἦταν νὰ κορυφωθῇ στὴ δεκαετία ὕστερ᾽ ἀπ᾽ τὴν τελευταία καὶ μεγαλύτερη ἐθνικὴ περιπέτεια τοῦ 97, καθὼς τοῦ λείπει πιὰ κάθε πίστη καὶ πεποίθηση στὴν ἱερή του ὑπόθεση, καθὼς δὲ θέλει ἢ δὲ μπορεῖ νὰ εἶναι ὁ ἥρωας τῆς ἀνώφελης προσπάθειας, συμβιβάζεται ὁλότελα μὲ τὴ μοῖρα του καὶ μὲ τὴν κατάσταση. Τότε τὴ θέση τοῦ ἐμπνευσμένου σατυρικοῦ τὴν παίρνει ὁ εὔκολος ἐπαγγελματικὸς γελωτοποιός, τὴ θέση τῆς σάτυρας μὲ τὶς ἀνώτερες ἀξιώσεις ὁ φιλόγελος χαριεντισμός, ἡ ἁπλῆ ἀστειολογία, ἡ εὐθυμολογία, τὸ πνεῦμα, τὸ ἔξυπνο γαργάλισμα γιὰ τὸ εὔκολο καὶ δίχως ἄλλο σκοπὸ γέλοιο τοῦ μεθυσοκότταβου, καθὼς τὸν ὀνομάζει, ὄχλου, ποῦ γι᾽ αὐτὸ τὸν πληρώνει.

Τὸ πολύ, ἂν στὸ μεταξὺ κατορθώνῃ ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὴν καθημερινὴ αὐτὴ ἀθλιότητα, γιὰ νὰ ζητήσῃ ἡ ἀνώτερη ποιητική του διάθεση κάποια ἱκανοποίηση κἴσως παρηγοριὰ ἔξω ἀπ᾽ αὐτήν. Μὰ τὸ κατακάθι τῆς πίκρας

ποῦ φέρνει μαζί του ἀπὸ τὸν κόσμο του ὁ Φασουλῆς — φιλόσοφος τώρα — δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ δώσῃ καὶ στὸ φιλοσοφικό του σύστημα, στὴν κοσμοθεωρία του γιὰ τὸ καθολικὸ ἀνθρώπινο πρόβλημα τὴ μορφὴ τοῦ πιὸ μαύρου πεσσιμισμοῦ. Ὅπως κἄποτε στὴ στιγμὴ τῆς μεγαλύτερής του ἀγανάχτησης γιὰ τὴν κατάντια τοῦ σύγχρονου Ρωμιοῦ βρίσκει μόνη καὶ τελευταία σωτηρία νὰ μποροῦσε νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ἀποτρόπαια χειρονομία τῆς Ἰεζάβελ «ὥστε νὰ παύσουν οἱ Ρωμιοὶ Ρωμιοὺς νὰ σπέρνουν ἄλλους» ἔτσι κ᾽ ἐδῶ τὴ μόνη λύση στὸ ἄλυτο πρόβλημα τῆς ἀνθρώπινης μοίρας βρίσκει τὴν αὐτοκτονία ἢ τοὐλάχιστο τὸν ἀπόλυτο μηδενισμὸ τῆς βουδικῆς Νιρβάνας. Καὶ ὅσο καὶ ἂν κάμωμε τὴν ἀναγκαία ἀβαρία τῆς ποιητικῆς συνθήκης, ἀφοῦ μάλιστα πρόκειται γιὰ κωμικὸ ποιητή, ἡ ἴδια μᾶς ἐπιβάλλεται καὶ ἀπὸ τὸ φιλόσοφο Φασουλῆ, ὅπως καὶ ἀπὸ τὸ σατυριστὴ τοῦ Ρωμιοῦ, ἀπαισιοδοξία, ἀπαγοήτευση, ἀπελπισία.

Μὰ ὄχι· δὲν εἶναι ψέμα πῶς ἡ ἐλπίδα τελευταία ἀφήνει τὸν ἄνθρωπο. Καὶ στὴν καρδιὰ τοῦ ποιητῆ, ποῦ σπάραξε ἀπὸ τὰ γκρεμισμένα ἐθνικὰ ἰδανικά, ἡ ἐλπίδα δὲν πέθανε, δὲ μποροῦσε νὰ πεθάνῃ ὁλότελα. Εἶναι τάχα ὁ κοινὸς ρητορικὸς τόπος, ἢ δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ πίστη κ᾽ ἡ ἀθάνατη ἐλπίδα στ᾽ ἀνώτερα τοῦ Ἕνους πεπρωμένα, ποῦ τοῦ ὑπαγορεύει, ἀκριβῶς μὲς στὸν ἀνέλπιδο ζόφο τοῦ 97 τὴν προφητεία της:

> Πῶς θὰ περάσουν οἱ καιροὶ καὶ θὰ διαβοῦν οἱ χρόνοι
> καὶ μπρὸς εἰς τὴ μαρμάρινη τοῦ Παρθενῶνος δόξα
> θὰ σπάσουν καὶ θὰ σωριαστοῦν Τουρκο-καισάρων θρόνοι;

Θέλω νὰ παραδεχθῶ πῶς εἶναι ἡ ἴδια ἡ ἀποκαλυπτικὴ φωνή, ποῦ ἀπ᾽ αὐτὸ τὸ Ἅγιο πνεῦμα ἐνωτίζουνται οἱ ἐκλεχτοί του· τόσο περισσότερο, ποῦ ὁ ποιητής μας ἀξιώθηκε νὰ ἐπιζήσῃ καὶ νὰ δῇ τὴν ἐκπλήρωσή της· νὰ δῇ καὶ νὰ ψάλῃ τὴν ἀνόρθωση, ὕστερ᾽ ἀπὸ τὸ στερνὸ ξέπεσμα· νὰ ψάλῃ καὶ νὰ χορέψῃ ὄχι πιὰ τὸν κόρδακα μπρὸς στὴν ἐξευτελισμένη Ρωμιοσύνη, ἀλλὰ νἀλλαλάξῃ τὸν νικητήριο παιᾶνα μπρὸς στὴ Μεγάλη Ἑλλάδα καὶ μπρὸς στὸν πεπρωμένο Συντελεστὴ τοῦ ὀνείρου της.

Ἂν αὐτὴ εἶναι, ὅπως σύντομα τὴν ὑποτυπώσαμε, ἡ

περιοχή, ἡ ἀτμοσφαῖρα ποῦ μέσα της κινεῖται ἡ ποιητικὴ διάθεση καὶ δράση τοῦ Σουρῆ, θὰ ἔμενε νὰ ζητήσωμε: πῶς αὐτὴ ἐξωτερικεύεται στὸ ἔργο του, πῶς καὶ ἂν παίρνῃ τὴν ἀναγκαία μορφή, γιὰ νἁρμονιστῇ, ὄχι μὲ τὸν ἀπόλυτο Νόμο τῆς τέχνης, ποῦ μόνος καθορίζει τὴν ἀξία τῶν ποιητικῶν δημιουργημάτων, ἀλλὰ μὲ τὴν αἰσθητικὴ τοὐλάχιστο μόρφωση τῆς γενεᾶς του.

Τὸ ἔργο ἐκεῖνο τοῦ Σουρῆ, ποῦ δημιούργησε ὁλόκληρη τὴ δόξα του στὴν ἐκτίμηση τοῦ κοινοῦ του, εἶναι χωρὶς ἀμφιβολία ὁ Ρωμιὸς — ἐφημερὶς ποῦ τὴ γράφει ὁ Σουρῆς. Καὶ μὲ τὴν ἐφημερίδ' αὐτὴ ἔδωσε τὸν ἰδιαίτερο προσωπικό του τύπο στὸ γραμματολογικὸ εἶδος ποῦ ἀνήκει ἡ ποίησή του, στὴ σάτυρα. Φύλλα σατυρικὰ κάθε μορφῆς δὲν ἔλειψαν ποτὲ καὶ σὲ μᾶς· μὰ ἡ μεγάλη ἀξία, ἡ μεγαλοφυΐα θὰ ἔλεγα τοῦ Σουρῆ, εἶναι ποῦ μὲ μιᾶς καὶ δίχως σχεδὸν προηγούμενα καὶ χωρὶς ἀμφιταλαντεύσεις βρῆκε τοῦ δικοῦ του φύλλου τὸν τύπο, στηριγμένο ἐπάνω στὴ βαθύτατη ψυχολόγηση τοῦ κοινοῦ του. Καὶ ἡ σατυρικὴ Μοῦσα τοῦ Σουρῆ γίνεται δημοσιογραφική, γίνεται ἐφημερίδα· τὸ ξύλινο ζευγάρι του βρίσκει τὸ θέμα του, ὅπως ὁ καφενόβιος, ὁ ἀργόσχολος, ὁ νεολόγος Ρωμιὸς στὰ νέα τῆς ἡμέρας, ποῦ ἔξ' ἀπ αὐτὰ δὲ θὰ εἶχε λόγο νὰ παρουσιάζεται κάθε Σάββατο· στὰ καθημερινὰ τὰ ἐφήμερα γεγονότα ποῦ ἀντλεῖ τὸ ὑλικό της ἡ σοβαροφάνεια τοῦ καθημερινοῦ τύπου, στὰ ἴδια τὸ βρίσκει κ' ἡ εὐτράπελη Μοῦσα τοῦ Ρωμιοῦ χωρὶς νὰ λείψῃ κανένα ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῆς τρεχούμενης εἰδησεογραφίας, οὔτε κ' αἱ «ὀλίγαι ποικιλίαι, μ' ἄλλους λόγους ἀγγελίαι». Δὲ θέλομε ἐδῶ τύπους γενικοὺς καὶ ἀπρόσωπους καὶ καταστάσεις ἀφηρημένες, ὅσο καὶ ἂν βγαλμένες ἀπὸ τὴν πραγματικότητα· ὄχι εὕρεση, φαντασία καὶ σύνθεση, ποῦ ἀπαιτεῖ ἡ δημιουργικὴ ποίηση, μὰ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα μὲ τὴ χρονογραφική τους ἀκρίβεια, αὐτὰ τὰ ἴδια πρόσωπα μὲ τὸ ὄνομά τους, καθὼς τὰ φέρνει τὸ τυχαῖο τὸ ἀπρόβλεπτο καὶ τὸ παροδικὸ στὴ ζωή.

Αὐτὸ τὸν τύπο σατυρικῆς ποιήσεως ἐχρειάζονταν τὸ Κοινό του, αὐτὸν στάθηκε ἡ ἀξία του νὰ φαντασθῇ ὁ Σουρῆς,

δημιουργὸς εἴδους, ποῦ τὴν ἐπιτυχία του καθιέρωσε ἡ γενικὴ ἀποδοχή, χωρὶς νὰ ἐλαττωθῇ σημαντικὰ παραπάνω ἀπὸ τριάντα στὴ σειρὰ χρόνια καὶ ποῦ ἔκαμε περιττὴ ἢ ἀδύνατη τὴν ὕπαρξη ὄχι μόνον ἄλλου σατυρικοῦ φύλλου ἀλλὰ καὶ ἄλλου σατυρικοῦ ποιητῆ.

Ἦταν ὅμως φυσικὸ ὁ ἐφημεριδογραφικὸς αὐτὸς τύπος τῆς σάτυρας νὰ μὴν ἔμενε δίχως κινδύνους σοβαροὺς γιὰ τὴν ἐξωτερικὴ τοὐλάχιστο μορφὴ τῆς τέχνης της. Ἡ δημοσιογραφικὴ εὐκολία, ποῦ εἶναι ἡ ἀπαραίτητη συνθήκη γιὰ τὴν ἔγκαιρη καὶ στὴν ὡρισμένη του ὥρα ἐμφάνιση τοῦ φύλλου, δὲ συμβιβάζεται μὲ κάποιες ἱερὲς ὑποχρεώσεις ποῦ ἐπιβάλλει ὁ στίχος, ὁ ρυθμός, ἡ γλῶσσα καὶ γενικὰ ἡ ποίηση στὸν ἄξιο λειτουργό της. Ὅσο καὶ ἂν ἀναγνωρίσῃ κανεὶς τὴ γονιμότητα ἢ καὶ ἁπλῶς τὴν εὐκολία στὸ ποιητικὸ γράψιμο γιὰ μεγάλη ἀρετὴ — καθὼς καὶ εἶναι — ἔχει ὅμως πάντοτε τὰ ὅρια της, ποῦ ἀτιμώρητα δὲν τὰ περνοῦνε. Καὶ ὁ Σουρῆς ἔγραψε μόνος του τότη ποίηση καὶ τόσους στίχους, ὅσους ὅλοι οἱ ἄλλοι συνάδελφοι τῆς ἐποχῆς του· μὲ δικαιολογημένη ὑπερηφάνεια καμαρώνει καὶ ὁ ἴδιος τὸν ἔμμετρό του πλοῦτο, τοὺς στίχους του,

> ποὺ ὅταν τοὺς ξαναμετρᾷ μέσα στὴν τόση ζέστη,
> ἂν ἠμποροῦσε μοναχὰ δίλεπτα νὰ τοὺς κάνῃ,
> θἄχε κι ἀμπέλια στὴ Βλαχιά, σπίτια στὸ Βουκουρέστι.

Ἔχει βέβαια μέσα στὶς χιλιάδες τῶν ποιημάτων καὶ τῶν στίχων του πολλοὺς παρα πολλούς, ποῦ ἀξίζουν περισσότερο ἀπὸ δίλεπτα· μὰ στὸ σύνολο, πάλιν ὁ ἴδιος εἶναι ὁ καλύτερος τῆς ἀξίας των ἐκτιμητής, ὅταν τοὺς χαρακτηρίζει «ἄμετρον ἐν μέτρῳ φλυαρίαν» ἢ ὅταν μὲ σοβαρὴ κωμικὴ εἰλικρίνεια ὁμολογεῖ πῶς ἡ μόνη του ἔγνοια εἶναι

> στίχοι νὰ γίνουν μόνο
> κι ἀρκοῦμαι εἰς αὐτό,
> σᾶς ὑπερβεβαιώνω
> πὼς ἄλλο δὲ ζητῶ.

Ἂν στὸν αὐτοχαρακτηρισμό του αὐτὸν συνέπεσε μὲ τὸν ἐγκυρότερο τεχνοκρίτη τῆς ἐποχῆς του, ποῦ ὠνόμασε τὴν ποίησή του «ἔμμετρον πεζολογίαν» καὶ τὸν ἴδιον «ποιητικὸν

ἀντιπρόσωπον τῆς συγχρόνου ἑλληνικῆς πεζότητος» ὅλ᾽ αὐτὰ δὲν σημαίνουν, ὑποθέτω, ἄλλο παρὰ ὅτι ἡ ποιητικὴ ἀξία τοῦ ἔργου τοῦ Σουρῆ, τόσο στὴν οὐσία ὅσο καὶ στὴ μορφή του, ἀνταποκρίνεται τέλεια στὴν αἰσθητικὴ μόρφωση τῆς γενεᾶς του — τοῦ μέσου δηλ. πάντοτε ἀνθρώπου καὶ στὰ χρονικὰ ὅρια, ποῦ τὸν περιορίσαμε. Καὶ ἂν αὐτὸ εἶναι ἀληθινό, ὅπως πιστεύομε νὰ εἶναι, ὅταν αὐτὴ ἡ αἰσθητικὴ μόρφωση προβιβάστηκε σὲ ἀνώτερα ἢ καὶ ἁπλῶς μετατοπίστηκε σ᾽ ἄλλα ἐπίπεδα, ἦταν φυσικό, μαζὶ μὲ τόσες ἄλλες ἀναγνωρισμένες πρὶν ἀξίες, νὰ περιλάβῃ καὶ τὸ Σουρῆ στὴν ἄρνησή της. Καὶ καθὼς αὐτὴ ἡ μεταβολὴ στὴν αἰσθητικὴ μόρφωση ἄρχισε ἀπὸ τὴ γλωσσικὴ ἐπανάσταση καὶ τέτοια πρωτοπαρουσιάστηκε, ἡ διαφορὰ πρῶτα πρῶτα στὴ γλωσσικὴ ἰδεολογία ἦταν ἐκείνη ποῦ ἔδινε τὸ σύνθημα τῆς προγραφῆς.

Ὁ Σουρῆς ἔγραψε βέβαια καὶ τὴν καθαρὴ δημοτική, ὅσες τοὐλάχιστο φορὲς καὶ τὴν ἄκρατη καθαρεύουσα καὶ σὲ μιὰ ἐποχὴ μάλιστα ἐκήρυξε ἰδανικό του καὶ αὐτὸς «τὸ κάλλος τὸ ἀμίμητον ἀττικωτάτης γλώσσης»· ὁ σταθερὸς ὅμως τύπος του εἶναι τὸ κάθε φανταστικὸ μῖγμα καὶ τῶν δυό, ποῦ τὸ ρυθμίζει ὄχι τόσο πάντοτε ἡ ἀνάγκη νὰ ἐπιδιώξῃ τὸ κωμικὸ ἀποτέλεσμα, ὅσο τὸ αὐθόρμητο καὶ φυσικό του αἴσθημα, ἴσως ἀκόμη καὶ ἡ ἀδιαφορία του, ἀντικαλλιτεχνικὴ πάντα, τοῦ «στίχοι νὰ γίνουν μόνο».

Ἂν ἡ ἐπίσημη ἐπιστήμη τοῦ συμβιβασμοῦ καὶ τῆς μέσης ὁδοῦ μὲ τὸ στόμα τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ της ἀρχηγοῦ ἐκήρυξε «τὸν γλωσσικὸν αὐτὸν τύπον τὸν μόνον νόμιμον, ὡς ἀσπαστὸν καὶ ἀπὸ τὴν πλειονότητα τοῦ ἔθνους» ἡ ἀδιάλλαχτη ἐπανάσταση, ποῦ σ᾽ αὐτὸν ἴσα ἴσα τὸν τύπο ἔβλεπε τὸ μεγαλύτερο της ἐχθρὸ καὶ κίνδυνο, μὲ τὸ στόμα καὶ αὐτὴ τοῦ ἀρχηγοῦ της καταδίκασε μαζὶ μὲ τή γλῶσσα καὶ τὴν ποίηση πέρα πέρα τοῦ Ρωμιοῦ· τὸ πολὺ ἂν ἐπέτρεψε νὰ διαβάζεται ὁ Σουρῆς ὡς ἐφημεριδογράφος, ὡς ποιητὴς ὅμως — ποτέ!

Τοὐλάχιστο εἶχε τὴν εἰλικρίνεια νὰ ὁμολογήσῃ, πῶς μὲ ὅλη αὐτὴ τὴν καταδικαστικὴ ἀπόφαση δὲ θὰ κατώρθωνε

καὶ οὔτε κἂν θὰ γύρευε, ἔστω καὶ γιὰ νὰ μὴ χαλάσῃ «τοῦ ὄχλου τὸ κέφι» νὰ τὸν κατεβάσῃ «ἀπὸ τὸν ἀψηλὸ θρόνο τῆς κοινῆς γνώμης».

Καὶ ἀλήθεια καθισμένος σ᾽ αὐτὸν τὸ ἀψηλό του θρόνο, συνοδευμένος μὲ τὴν ἀσάλευτη πίστη τῆς γενεᾶς του, ποῦ τὸν πρωτανέβασε σ᾽ αὐτὸν καὶ γέρασε μαζί του, ἀφοῦ τὸν ἐτίμησε καὶ τὸν ἀγάπησε ὅσο κανέναν ἄλλο, κατέβηκε ὁ Σουρῆς στὸν τάφο. Ἂν βαραίνῃ γιὰ τὴ μέλλουσα κρίση καὶ μπρὸς στὸν ἀδέκαστο κριτὴ τῶν φιλολογικῶν ἀξιῶν ἡ μαρτυρία καὶ ἡ ἀναγνώριση τῆς σύγχρονης γενεᾶς, ὁ ποιητὴς τοῦ Ρωμιοῦ τὴν ἔχει ὁμόφωνη ὅσο κανεὶς ἄλλος μὲ τὸ μέρος του.
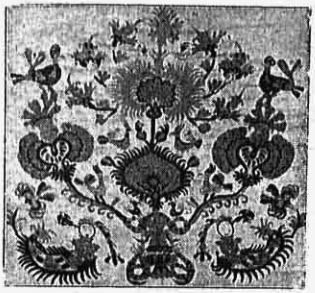
Ι. Ν. ΓΡΥΠΑΡΗΣ